

## 14. ULUSAL MİMARLIK SERGİ SONRASINDA KİMİ GÖZLEMLER VE YORUMLAR

HAYDAR KARABEY

1988’de gerçekleşen ilk Ulusal Sergiden bu yana 26 yıl geçmiş, ilkinin iki yıl da geriye uzanan tarihsel içeriği ile bu yolda otuz yıla yaklaşmışız.

Bir şeylerin kolay kolay kurumsallaşamadığı bir ülke için bu bence çok önemli bir süredir, artık geleneği oluşmuş, oturmuş bir olaydan söz edilebilir.

Otuz yıl diğer yandan genel bir değerlendirme yapmak için de yeterli bir süre sayılır.

Bu süreçte mimarlık alanında bildiğimiz birçok nedenle artan biçimde bir ödül enflasyonu da yaşamaya başladık. Bu ödül enflasyonunun Ulusal Sergi’nin ve özellikle de Özel Ödüllerinin (Sinan Ödülü, Anma Programı, Mesleğe Katkı ödülü...) anlamını ve değerini arttırdığı bir gerçektir.

Ben mimarlık eleştirmeni veya mimarlık tarihçisi olmadığım için sergiler içeriğindeki mimari eğilimleri irdeleyen konulara girmeyeceğim. Ancak bu büyük birikim çok ayrıntılı bir çalışmayı; işler, konular, ekip oluşumları, işverenler, yeni teknoloji ve malzeme kullanımları, güncel eğilimler vb. açısından tarihsel bir okumayı hak eder.

### KİMİ GÖZLEMLER

Burada bir iki kez ödüllendirildiğim ve yine bir iki kez seçici kurul üyeliği yaptığım bu sürece değin bu aşamadaki kimi -öznel- gözlem ve yorumlarımı, önerilerimi iletmekle yetineceğim. Önce genel olanlar:

- Bilindiği gibi, esas olarak Ulusal Sergi en üst düzeyde ödülleri de veriyor: ... Bu yılın Sinan ödülünü ise Ersen Gürsel aldı (\*). 30 yıllık emek ve birikimin ürünü olarak artık kurumsallaşmış, meşruiyet ve büyük prestij kazanmış olan Sinan Ödülü yanı sıra bu yıl aniden ortaya çıkan yeni bir ödül; yani “Uluslararası Sinan Ödülü” bizleri ve elbette kamuoyunu biraz şaşırttı. Bu ikinci ödülün belki bir gün adı değiştirilebilir, bilemiyorum.
- Bir de galiba her dönem Ulusal Mimarlık Sergilerinin mimarlar için bir Yarışma Alanı olmadığını, kapsadığı dönem içinde mimarlık dünyamızda gerçekleşen düşünce, davranış ve ürünlerin kesitini belgeleyen bir sergi olduğunu ısrarla vurgulamak gerek. Dolayısıyla bu seçkide “Jüri” de yoktur, “Seçici Kurul” vardır.

Sözünü ettiğimiz bu kesit bağlamında da bir iki gözlemime de değineyim:

- Günümüz mimarlık ortamında zaman zaman aşırıya da kaçan bilgi, düşünce ve görsel akışına, malzeme çeşitliliğine ve teknolojik olanaklara karşın sergiye

gönderilen işlerin mimari dilinde bir durulaşma arayışı gözleniyor. Tasarım ve malzeme kullanımı bağlamında sürdürülebilirlik arayışıyla da ilişkilendirilebilecek bu durum, vardığımız aşamada önemli bir kazanımı olarak değerlendirilebilir.

- Göze çarpan bir diğer kazanım ise katılımı konu çeşitliliğindeki artıştır. Ülkedeki işveren profilindeki çeşitlenmeye de bağlı olarak, mekânsal üretim alanında tipolojik çeşitliliğin de artması doğaldır. Düşünme ve uygulama alanlarında gözlenen bu çoğulluğun gelecek dönemlerde farklı sektörler için üretilecek olan mimari niteliği de olumlu yönde etkileyeceği umulur. Bu açıdan bakıldığında hepimizde, her dönem, bir öncekini aşan biçimde yoğun, yaygın ve nitelikli bir katılım beklentisi oluşması da doğaldır.
- Değerlendirmeye katılan çalışmaların büyük çoğunluğunun birer ekip çalışmasının ürünü olması, genç nesil arasında çoğulcu üretme pratiğinin yerleşik hale dönüşmeye başlaması “star mimar” hastalığı karşısında alternatif oluşturan olumlu bir gelişmedir.
- Ayrıca Türkiye’deki yarışmalar tarihinin özellikle gençler arasında ekip ortamını teşvik eden yapısı ve ortaya koyduğu ürünlerdeki düzeyi ile sergiye nitelik ve değer kattığı görülmüştür. Bu arada Seçici Kurulun daha önce yarışmalara katılmış projeler için (ödüllü olsun olmasın) ayrı bir kategori oluşturulabileceğini düşündüğünü de belirteyim.
- Son dönemde, ülke düzeyinde çığınca sürdürülen inşaat faaliyetlerine konu olan yapılaşmaların (AVM-REZİDANS-DEV OTEL-MEGAPROJE-TOKİ vb.) neredeyse hiçbirinin bu sergi sürecinde yer al(a)maması ise (Kendi tercihleri nedeniyle? Müellifsiz yapılaşmalar olmaları nedeniyle? Mimari niteliği hiçbir biçimde gözetmemeleri nedeniyle?) oldukça dikkat çekicidir.
- Gelecekte bu inşaat furçasının aktörlerinin de nicelikten çok niteliğe değer vermeleri ile mimarlık dünyamızdaki bu ikili yapının kültürel alana yansımaya kesiminin de gerekli nitelik atılımını yaparak kendini “sergilemeye değer” bulması çok önemli bir kazanım olabilir. Bu konuya yazının sonunda ayrıca farklı bir bağlamda değineceğim.

## GELECEK DÖNEMLER İÇİN KİMİ ÖNERİLER

- Daha önce yarışmalara katılmış projeler için (ödüllü olsun olmasın) “Yarışma- Ödül Dışı- Katılım” diye ayrı bir kategori oluşturulmalıdır. Kabul edilmeli ki yarışma kazanmış -veya kazanmamış- bir projeye bir ödül daha vermek -veya vermemek- çok sorunlu olabiliyor. Ayrıca Yarışma kazanmış kimi akademisyenlerin projelerinin, Büro Tescilleri olmadığı için yönetmelik gereği olarak elendiğini gördük. Bu sorun da böylece çözülmüş olur.
- Mimarlık dünyamızın “büyük-çok iş yapan” ekiplerinin kimilerinin sergilerde biraz fazlaca yer almaya çalıştığı (kimileri sekiz-on işle katılmışlar) kimilerinin ise hiç katılmadığı konusuna bakınca da Ulusal Mimarlık Sergilerinde “Yarışma -Ödül- Dışı Katılım” diye bir kategorinin artık kesinlikle uygulanması gerektiği önerimiz onay

görecektir sanırım. Bu tür ekipler elbette katılıp sergiyi zenginleştirsınler ama gençlerin önünü de kapatmasınlar derim.

- Gözlemlerimize göre, Çevre kategorisinde düzgün-yeterli iş gelmiyor (son dönemde yalnızca 2 iş vardı). Çevre uyumu, çevreye saygı, sürdürülebilirlik genel ve çağdaş seçki kriterlerinden biri değil midir zaten. Bence bu kategori kaldırılabilir.

## MİMARIN MASUMİYETİ VEYA SORUMLULUĞU

Bu arada mimarın son dönemde ülkede süregelen inşaat çılgınlığı dönemindeki konumuna kısaca değinmek istiyorum.

Elbette, beklendiği gibi bu furyanın yarattığı nicelik kimi yerlerde ve durumlarda niteliğe dönüşmeye başladı. Bu kategoriden sayılabilecek kimi etkileyici tasarımlara da rastladık bu sergi döneminde.

Ne diyeyim, yine en öznel tavrımla şöyle düşündüğümü belirtmemeye izin verin: Bazen hatta sıkça, tahrip edici bir fırtına da “güzel” resim verebiliyor.

Her neyse, böylece burada da giderek çok odaklı, çoğul söylemli bir mimarlık evrenine eriştik. Nitelikli mimari ürün sayısı çoğaldı, ileri teknoloji ve çağdaş malzeme kullanımı arttı. Uluslararası arenada sözü edilebilecek ve rekabet edebilecek “yerli” mimarlık, mühendislik bürolarının nicel ve nitel düzeylerde geliştiğini gördük.

Kamu ve daha çok özel sektör eliyle üretilmekte olan yapılarda ve pazarlanma süreçlerinde artık yerli olsun, yabancı olsun “tasarımcı star mimarların” da adı geçmeye başladı ve elbette küresel “Star Mimar” piyasasına yerli malı kimi kimlikler sunabildik.

Kimi mimarlarımızın yabancı dilde de yayınlanan monografileri ile övünebildik.

Artık bir dünya metropolü olan İstanbul silüetinde “ikonik” binaların yarışması da kimilerimizi mutlu ediyor!

Ama biliyoruz ki ışılı mimarların tasarladığı pırıltılı kulelerin yükseldiği arsalar, neredeyse piyasanın tek egemeni olan TOKİ tarafından seçilmekte, hazırlanmaktadır.

Kamuya ait ulaşım altyapısı (Şişli, 4 Levent), Fabrika (Paşabahçe), Tersane, Liman (Haydarpaşaport, Haliçport, Galataport), Spor Alanı ve Açık Alan (Ali Sami Yen, Gezi)... TOKİ tarafından “hasılat paylaşımı” (bildiğimiz dilde kat karşılığı) yöntemi ile özelleştirilmektedir. Kimi bilirkşi öğretim üyeleri tarafından korunması gereken tarihsel veya doğal değerleri gibi gereksiz “pürüzlerinden” arındırılmaktadır.

Bu alanlara özel imar durumları ile yerin yedi kat dibine ve gökyüzünün altmış kat üstüne doğru yapılaşma izni verilmektedir.

Bu aceleci süreçte küçük teknik eksikler ayrıntıdır, bir iki yol kazası, bir iki usulsüzlük ricası, bir iki iş kazası olağandır.

Ne ki bu zor projelerin altından kalkabilen “yıldız mimarlar” sadece modalar üzerinden yapı üreten, ulusal- uluslararası rekabet koşulları altında iş odaklı proje kapan değil, aynı

zamanda mimarlık alanında yeni gelenlere, gençlere iş kültürü anlamında referans- rol modelleri oluşturanlardır.

Bu dönemde kimi meslektaşlardan aşağıdakine benzer söylemleri kim bilir kaç kez duyduk, daha da duyacağız.

“bu da bir meslek değil mi diğerleri gibi, aç mı oturalım, bu küresel rekabet içinde işi biz alabildik ya”,

“ben yapmasam başkası yapacaktı, hiç olmazsa doğru düzgün bir şey yapıldı”,

“orada sosyal sorunlar vesaire de var ama elbette bu kent de dönüşecek”,

“oradaki tescilli yapıyı yıktık ama yeniden yapacağız, endişelenmeyin”,

“imar durumunu da ben vermiyorum ya”,

“bir iki ağaç biz taşıdıktan sonra kurudu, ama daha fazlasını diktik”

“yeşil bina yaptık, BREEAM aldık, LEED aldık”,

“narin görünsün diye bunları ince uzun ve saydam yaptık”,

“bitince önünde otuzbin metrekare yeşil alan olacak”,

“benim kulem Boğaz’dan gözükmüyor ki, siluette görmek için tepelere çıkmak gerekiyor”,

“şantiye güvenliği de mi bizim sorumluluğumuzda olacaktı”

...

İşte böyle.

Bu duruşlar, bu savunmalar, bu kendini doğrulama çabaları ne yazık ki yeni dönemin mimarlığının meslek etiğini de tanımlıyor.

Bakın; EGO, MEGA, META, ETHOS derken durum biraz farklı gözükmeye başladı.

Ulusal Sergiler bağlamında alınmayan-yapılmayan işler üzerinden bir ETİK ödülü de verilmeli mi acaba diye düşünüyor insan!

(\*)

Seçici Kurul, Gürsel’i şu açıklama ile ödüle değer gördü:

“Meslek yaşamı boyunca mimarlığı bir kültürel üretim alanı olarak algılayışı, doğaya ve yapılı çevreye olan saygılı duruşu, meslek örgütlenmesindeki özverili çabaları, eğitim alanına verdiği katkılar, gelecek nesillere örnek teşkil eden meslek etiği tutumu, tekil yapıdan kent ölçeğine uzanan ve geniş bir yelpazede çeşitlenen duyarlı çözümleri, bitmez tükenmez enerjisi, mütevazı kişiliği yanında kararlı ve tutarlı tavrı nedeniyle, Ersen Gürsel’e Mimar Sinan Büyük Ödülü verilmiştir.”